

HET POTHOOFD IN MEMORIAM EN ZIJN OPVOLGER.

(Vervolg van blz. 167).

III

AN origine is het volgend stuk grond, dat wij maar terrein B zullen noemen, terwijl dan het vorige terrein A gedoopt zal moeten worden, geloof ik bouwland, maar daar zou ik geen eed op durven doen, want toen ik mijn excursies hier begon, dat was ongeveer in den voorzomer, was de geheele plek getransformeerd in een reuzenbouquet van grassoorten met slangenkruid, ossentong, raketten, honigklavers, alsem en meer onkruiden. Elke rechtgeaarde boer zou dit terrein met wanhoop beschouwd hebben, een botanist doet het met verrukking. Het kan nu een keer niet anders: des eenen dood is des anderen brood, en omdat ook mijn hart meer naar den floristischen kant dan naar de landbouwerszijde overhelt, heb ik ook plezier aan die reuzenmassa onkruid. Heine zal indertijd een soortgelijk stukje grond gezien hebben, toen hij in een epiloog zei:

Roth' und blaue Blumen!
 Der mürrische Schnitter verwirft euch als Nutslos,
 Hölzerne Flegel zerdreschen Euch höhrend,
 Sogar der hablose Wanderer,
 Den Eu'r Anblick ergötzt und erquickt,
 Schüttelt das Haupt,
 Und nennt Euch schönes Unkraut.

Nu, das Haupt schütteln wij niet, maar we probeeren, of er onder das schöne Unkraut nog wat van onze gading te vinden is, en het zal blijken, dat dat nog niet zoo heel weinig is.

Dadelijk vooraan vinden we een paar oude bekenden van terrein A, n.l. de Spiesraket, de Ridderspoor en de Hongaarsche raket. Dan zijn er overal tusschen het gras verspreid soorten als de smal- en breedbladige weegbree, zachte en kleine ooievaarsbek, de groote malva, perzikkruid, akkerwinde, duivenkervel, peen, ossentong, knikkende distel, slangenkruid, enz. De laatste schietforsch op en maakt een prachtige indruk met zijn robuuste stengels, waarlangs de blauwe en roode bloemen gezaaid zitten. De ossentong heeft mooie diepblauwe bloemen; het zijn net blauwe sterretjes, waarin de keelschubben een wit hartje vormen. Heel sporadisch komen exemplaren voor, waarvan de geheele bloem wit is, maar die zijn lang zoo mooi niet als de blauwe. Ook heb ik hier een enkele maal de variëteit ochroleuca gevonden, die in niet veel anders van de gewone soort verschilt, dan in de kleur der bloemkroon, die hier zwavelgeel is. Dan hoeven we ook niet lang naar *Artemisia campestris* te zoeken, want die schiet zoo hoog op, dat hij zoowat boven alles uitsteekt. Volgens de plantenkaartjes is hij nog al zeldzaam, maar rondom Deventer is hij overal te vinden en op verscheiden plaatsen de algemeenste plant. Hier staat hij niet zooveel als op het Pothoofd, maar als vergoeding daarvoor vinden we nog twee andere *Artemisia*'s: de straks reeds genoemde *A. Absinthium* en dan nog *A. Tournefortiana* of Pluimalsem, die ook al verre van algemeen is. Deze soort maakt wel een ietwat populierachtigen indruk, al heeft hij met dezen boom niets uit te staan; in beide zit iets van een lang uitgerekten kegel, doordat de hoofdas van onderen dik is, naar boven geleidelijk dunner wordt en in verhouding tot het overig deel der plant bijzonder groot is; daarbij zijn de zijtakken tegen den hoofdstengel aangedrukt en de bladen dito, zoodat de heele plant een slank voorkomen krijgt. Merkwaardiger is nog een plantje, dat ik 't vorig jaar hier vond en waar ik den naam nog niet van ontdekt heb.

Het hoort stellig tot de Onograceeën en zeer waarschijnlijk tot het geslacht *Epilobium*. Voor wie probeeren wil den naam te vinden, volgt hier de diagnose: stengel geheel behaard,

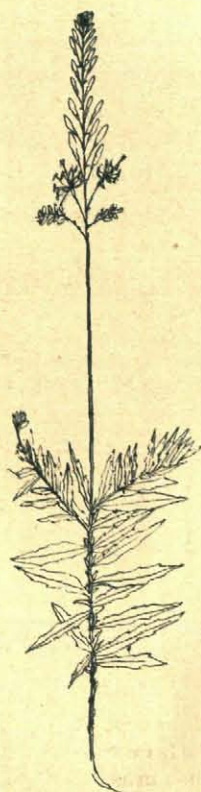

Fig. 15. *Epilobium*?....?

vertakt, van onderen weinig of geen bladeren, rechtopstaand, bladeren enkelvoudig, ongedeeld, bochtig getand, aan weersijden viltig behaard, aan den voet met 2 kleine steunblaadjes, verspreid. Bloeiwijze een tros, scherp afgescheiden van het bebladerde deel der plant, de bloemstengel roodachtig, lang, kaal. En wat de bloemen betreft: kelkslippen fijn behaard, langwerpig tot lijnvormig, kroonbladen 4, wit, meeldraden 8, op denzelfden trant gebouwd als een lelie, maar natuurlijk veel kleiner; 1 stamper, 1 stijl, 4 stempels. Kelkbladen langer dan de kroonbladen en de meeldraden, de stijl het langst van al, de bloemen kleiner dan 1 cm., aan den voet der bloemsteeltjes minatuur schutblaadjes. De heele plant ongeveer $2\frac{1}{2}$ dM. hoog.

Ziet hier de getrouwelijke beschrijvinge der plant, die ik opschreef, zittende op de aarde nevens de plant, die bijna op sterven lag wegens het overrijden door een boerenwagen, aan welk ontzettend ongeval ze echter niet is overleden. Daar onze onbekende soort slechts in één exemplaar aanwezig was, zal de beschrijving van die eene plant niet als beschrijving der soort mogen worden opgevat, daar vergelijking van verscheidene planten om de soort-kenmerken op te sporen ten eenen male onmogelijk was. Dat zelfde geldt voor alle soorten, waarvan we slechts weinig vertegenwoordigers of soms maar één gevonden hebben. Beter ging het met een anderen vreemden snuiter, dien ik hier ook denzelfden zomer aantrof, maar die niet onbekend is gebleven. Mijnheer Heukels had de goedheid den naam van de plant op te sporen, die *Althaea pallida* bleek te zijn. 't Is een prachtige soort met fraaie gele bloemen van wel $\frac{1}{2}$ dM. middellijn, die tot ferme trossen vereenigd zijn. Twee flinke exemplaren stonden er, waarvan het eene wel vijf

of zes bloemstengels bezat, waarvan ik er één voor mijn herbarium afsneed; de bijgevoegde teekening geeft er een stuk van weer op de helft der natuurlijke grootte. Later hoopte ik zaad te verzamelen, om dat op verschillende plaatsen uit te strooien en zoo de plant, die nieuw voor ons land is, voor onze flora trachten te behouden. Maar 't was niet noodig hoor, want toen ik een paar dagen later nog eens terug kwam, ontmoette ik op de hoogte van de gasfabriek een wandelaar, die toevalligerwijze bij de meelfabriek verzeild was geraakt en daar een heel aardig bouquet had gemaakt van onze *Althaea* met enkele exemplaren van *Ossentong* en nog eenige zeldzame planten er tusschen door. Dat was een heele teleurstelling. Daar maakt iemand doodleuk een bouquet van planten, die maar op één plek in ons heele lieve landje te vinden zijn en heeft er natuurlijk niet het flauwste besef van, wat voor kostbaars hij in handen heeft. Gelukkig is de soort de volgende jaren nog teruggekomen, zoodat ze 't misschien nog redden zal.

De kanaalhelling aan deze zijde van de brug is heel wat minder dichtbegroeid dan het

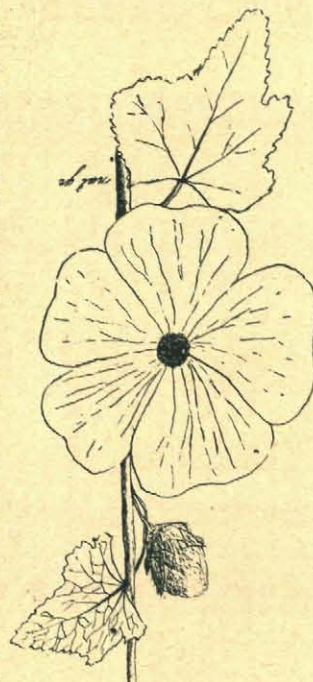

Fig. 16. *Althaea pallida* W. et Z.

eerste gedeelte en wat er dan nog staat is nog niet veel zaaks. De meeste open plekken worden echter gaandeweg gevuld door *Tussilago Farfara*, Klein hoefblad, dat in den regel op klei voorkomt, maar het hier ook met zand schijnt te kunnen stellen. Daar hij pas dit jaar hier aangeland is, heeft hij nog geen bloemen kunnen voortbrengen en het zal te bezien staan of hij het op zulken schralen bodem ooit zoo ver zal brengen. Als hij zich niet beperkt tot de kanaalberm alleen, maar ook in het aangrenzende bouwland, dat uit vruchtbare klei bestaat, zijn wortels uit gaat strekken, dan zal het wel beter gaan. Ook onze bekende van straks, *Sideritis montana*, in wier gezelschap een paar goudsbloemen verzeild zijn, vinden wij hier terug met eenige exemplaren van *Trifolium hybridum*, welke soort achter de fabriek echter beter vertegenwoordigd is, terwijl verder *Vicia villosa* en *V. Cracca* zorgen, dat er ook in kleur wat afwisseling is. Natuurlijk mag ik wel zeggen vinden we hier ook *Oenothera biennis*, de St. Teunisbloem, want die cosmopoliet, die door schepen en spoorwegen de heele wereld rondgedragen wordt en zich op de zandigste en droogste plekken nog weet te handhaven, zal op een plaats, waar het vol is met uitheemsche lui, ook niet ontbreken. Als we nu nog de peen vermelden, dan heeft ook bijna alles een

beurt gehad, wat deze zijde van het terrein opsiert. In het midden zijn echter nog een paar aardige plantjes, die we moeten zien voor we

Fig. 17. *Berteroa incana* (Grijskruid).Fig. 18. *Heliotropium europaeum* (Heliotroop).

de fabriek omkuieren. Voor-eerst *Amarantus retroflexus* (Papegaaienkruid), die op mesthoopen en dergelijke plekjes het best tiert, en een leelijke, lompe, ordinaire plant blijkt, nu hij in 't gezelschap van *Orlaya grandiflora* of Straalscherm groeit, een gracieuse Umbellifeer met fijn verdeelde bladeren en stralende witte bloemen. Met die planten is 't net als met de menschen. Een sjouwer aan de Welle kan in zijn omgeving nog schilderachtig lijken, maar zet hem niet in een deftig gezelschap, want daar valt slechts het ruwe en lompe van den man op. En omgekeerd zou men de netheid en beschaafde manieren van iemand eerst dan ten duidelijkste op merken, als hij in een gezelschap van achterbuurtbewoners verdwaald was. Zoo is onze *Amarant* geboren voor de mestvaalt en daar moet hij blijven, want in een andere omgeving is er niets aan. Op de plaats, waar hij hoort, kan hij de afvalproducten nog met een groen dekkleed van bladeren verhullen, ergens anders hoort hij niet thuis. Zijn nabuurschap doet wel het fijne en sierlijke van *Orlaya* uitkomen, dat is toch nog één goede kant.

Verderop is enkele malen *Lappula Myosotis* gevonden, waarvan de bloemen heel veel lijken op die der vergetemij-nietjes, doch die vruchtjes met weerhaken bezit, terwijl die van *Myosotis* ze niet hebben. *Achillea nobilis* is vaker nog aangetroffen in tamelijk

kleine exemplaren, die door geel-witte bloemen en fijner verdeelde bladeren van *A. Millefolium* zijn te onderscheiden. Heel veel, heel kleurig en heel afwisselend spikkelen de bloemtrosjes van de Luzerne het grasveld blauw, in alle mogelijke nuances van diep-blauw tot lichtviolet. Misschien is ook deze soort uit aangevoerd zaad opgeschoten, maar ook kan ze wel verwilderd zijn, daar ze dikwijls op de aangrenzende bouwlanden gekweekt wordt. Zoo is 't ook met de tarwehalmen, die hier en daar uit het gras omhoog pieken, misschien verwilderd, maar waarschijnlijker uit vreemd zaad opgeschoten.

Fig. 19. *Oenothera lacinata*
(Slipjeunisbloem).

Even voor we bij de fabriek zijn treffen we onmiddellijk naast een troepje amaranten een viertal aardige plantjes aan, die ook nog wel genoemd mogen worden. Allereerst *Hesperis matronalis* (Damastbloem), een slanke, lilabloemige Crucifeer, die een zwakken geur heeft, dan nog 2 soorten van dezelfde familie, *Berteroa incana* (Grijskruid of Knoflookkruid), dat het pleit gewonnen heeft en nu niet alleen hier maar op tal van plaatsen algemeen en vrijwel als ingeburgerd beschouwd kan worden, en *Thlaspi arvense* (Witte krodde of Boerenkers) met zeer leelijke bloempjes en zeer mooie hauwtjes. De vierde van het klaverblad is de zeldzaamste, *Heliotropium europaeum*, een klein plantje met witte bloempjes, dat volstrekt niet opvalt en weinig aantrekkelijks heeft.

Eindelijk komen we voor de massale gebouwen der fabriek, die als sombere vierkante brokken steen oprijzen, machtig getuigend van de

Fig. 20. *Lathyrus Nissolia* (Graslathyrus).

kracht en energie van het genus mensch, maar door het vuilgrijs, dompig voorkomen sterk contrasteerend met de lachende velden rondom, met de frissche, kleurige bloempjes, die ontkoken in de schaduw der steengevaarten. Alleen 's avonds heeft de fabriek wat vrolijker aanzien. Dan werpen tientallen electrische lampjes hun helle lichtbundels door de vele kleine vensters naar buiten en doen de gebouwen uit de verte eer een rijk verlichte villa dan een nare, stoffige fabriek schijnen. Slechts de silo's, elliptische betongevaarten, blijven altijd even somber en gesloten, zonder eenig lichtgat of venster, elk geluid van daarbinnen dempend, terwijl juist uit de andere deelen der fabriek onophoudelijk een gerol, gezoem en geratel van talloze riemen en wielen naar buiten deint, dat zich op eenigen afstand verliest in een eentonig geraas. 's Zomersavonds is 't wel aardig, daar eens naar te luisteren. Dat gedempte gebrom lijkt precies het gezoem van een verwijderden waterval en dikwijls hebben we daar eens een uurtje naar liggen luisteren, een eindje van de door licht omhulde fabriek in het hooge gras.

Aan de andere zijde der gebouwen, achter de silo's, ligt nog een aardig terreintje, waaraan door een vriend van mij bijzonder veel attentie gewijd is en hij heeft er dan ook heel wat aardigs gevonden. Een enkelen keer ben ik er ook eens geweest en dan was er altijd wel

iets merkwaardigs te vinden, zoo al niet uit Flora's rijk, dan wel uit de vogelwereld, die hier nog al eens pijnlijke ervaringen opdoet, b.v. als een zwerm opgejaagde patrijzen, laag over

Fig. 21. *Hesperis bicuspidata*
(Tweepuntige damastbloem).

den grond scheerend, zich den kop te pletter vliegt tegen de hooge steenen kolossen. In den jachtijd gebeurt dit soms dagelijks, omdat ze dan telkens opgejaagd worden, en heel wat van die arme dieren worden met brekende oogen door de knechts der fabriek onbarmhartig nog eens tegen de muren gesmakt om ze geheel dood te krijgen. Later brengen ze ze naar den poelier. Nog andere vogels moeten de wreedheden der arbeiders verduren, de straatjongens onder de vogels, de musschen. Ze vinden om en vooral in de fabriek ruimschoots te eten en dringen soms met troepen door openstaande deuren of vensters naar binnen om de graankorrels machtig te worden. Zoodra zoo'n troepje binnen is worden vlug alle luiken en deuren gesloten en de jacht op de opgesloten vogels begint. Met leege meelzakken en bundels touw wordt op de angstig rondvliegende en hel piepende vogeltjes ingeslagen, die tegen de muren en ruiten opvliegen, doch nergens een uitweg kunnen vinden, tot eindelijk al de arme schepseltjes dood of stuiptrekkend op den grond liggen. Bij dozijnen worden ze opgeraapt, in een zak gestopt en meegenomen om ze thuis op te eten. Toevallig zag ik op een excursie hier een arbeider, die er 34 in een zak had. Hij vertelde me, hoe zoo'n jachtpartij in zijn werk ging. Al doen de musschen hier ook absoluut geen goed, wat altijd nog te bezien staat, dan stuit toch zoo'n barbaarsche manier van doen tegen de borst. En evengoed als elk spoor van liefde voor dieren afwezig is, zoo is er ook geen sprake van liefde of belangstelling voor planten. Vlak naast de deur kunnen de menschen hier de aardigste bouquetjes maken, maar ze schijnen er niet aan te denken. Daar heb je op het terreintje achter de silo's vooreerst de ruige trossen van het Slangenkruid, dan

de blauwe sterretjes van den Ossentong en de violette bundels van de Kranssalie; natuurlijk ook weer het Grijskruid en zelfs de variëteit *tricolor* van *Glaucium corniculatum*. Verder reusachtige slingers van de Zachtharige wikke, soms ook enkele exemplaren van den Wegdistel (*Onopordon Acanthium*) en steevast kan men de Groote malva en de Gele honigklaver vinden. Ook aan zeldzaamheden is geen gebrek; zoo b.v. *Vicia panonica* (Hongaarsche wikke) met heel onfrissche, vuilgele bloemen, dan *Oenothera laciniata* (Sliptheunisbloem) met veel kleiner bloemen dan *Oenothera biennis* en met tamelijk lange, behaarde vruchten, zooals op het tekeningetje te zien is. Ook staan hier dikwijls exemplaren van *Salvia silvestris*, die echter op terrein D algemeener voorkomt, dan de straks reeds genoemde *Trifolium hybridum* met nog enkele andere klaversoorten en als we dan nog de

Fig. 22. *Vaccaria parviflora* (Koekruid).

soorten noemen, die een vroeger studiegenoot van me, V. Alewijk, hier gevonden heeft en voor het grootste deel ook in zijn herbarium heeft, dan blijkt wel, dat op zoo'n klein terreintje

nog heel wat groeien wil en dat de Papilionaceëen het er extra goed kunnen volhouden. Het zijn *Vicia narbonensis*, *Vicia grandiflora*, *Lathyrus Nissolia*, *Sisymbrium Irio*, *Bifora radians*, *Cynoglossum officinale* en *Hesperis*. Een heelaardig plantje is ook het Koekruid, dat anders een niet bijzonder poëtischen naam heeft, ook in 't Latijn niet, *Vaccaria parviflora*, want 't is 't zelfde. Zoo heel kleinbloemig is het bovendien niet als zijn soortnaam wel kon denken. 't Herinnert geheel aan de anjelieren, waarvan een half uur ten zuiden der fabriek nog een heele mooie en zeldzame vertegenwoordiger voorkomt, de Karthuizer Anjelier, die daar niet aangevoerd, maar echt inheemsch is. Een kind op school bracht er eens zelfs een heel ruikertje van mee. Natuurlijk heb ik toen een speech gehouden, dat ze dat nooit weer zou doen, want op zoo'n manier zouden de kinderen heel wat moois kunnen uitroeien, zonder dat ze er eenig besef van hadden, omdat ze niet weten, of een soort al of niet zeldzaam is. Voor 't overige zijn de Caryophyllaceae slechts schaars aanwezig, net als de Ranunculac, die hier behalve enkele gewone Boterbloem-soorten en de Ridder-spoor bijna geen vertegenwoordigers hebben. Een enkele maal is hier *Adonis aestivalis* gevonden, maar nog nooit heeft een vinder zich het genot kunnen ontzeggen, het exemplaar naar zijn herbarium te doen verhuizen, misschien voornamelijk met de gedachte: Als ik hem niet meeneem, is er wel een ander die het doet. Het geteekend exemplaar is van *V. Alewijk*, het is hierbij niet opgenomen, die mij nog enkele planten meer heeft afgestaan om na te teekenen. Helaas kon dat met verreweg de meeste exemplaren slechts naar gedroogd materiaal gebeuren. Echter is steeds getracht de habitus zoo goed mogelijk weer te geven en waar ik gefaald mocht hebben — en dat zal zeker wel eens gebeurd zijn! — denk men aan het gezegde: Ook het pogen is schoon. Mijn vriend Offerijns heeft me flink geholpen in het prentjes maken, daar zal mijn hart hem eeuwig dankbaar voor zijn. Nog even moeten we *Bupleurum rotundifolium* (Rond doorwas) vermelden, waar de bladeren om den stengel zitten gegroeid of de stengel door de bladeren, zoo men wil en dan stappen we achter de fabriek langs naar een verloren hoekje, dat we echter toch niet willen vergeten, omdat er nog wel aardige dingen staan. Begrensd door enkele geweldige bergen steenkolen, een schutting en een beekje is op eenigen afstand van wat daarbinnen groeit niets te zien dan enkele toppen van de gele honigklaver en het Slangenkruid. Er is echter nog heel wat meer daarbinnen, al is het meeste reeds bekend van de vorige terreinen. Vooreerst aardappels, wat op zichzelf wel niet zoo'n reuzenmerkwaardigheid is, maar wat toch nog wel interessant genoemd mag worden, omdat ze als groeiplaats de helling van de beek gekozen hebben, die uit een mengsel van sintels, steenkolen, zand, steenen, asch en wat dies meer zij bestaat, juist geen ideale voedingsbodem zal men toegeven. Niettemin tieren ze er in lustigen overvloed en zijn geregeld elk jaar te vinden. Toch heeft er, geloof ik, geen mensch voordeel van, want niemand gaat naar de knollen delven; dat ligt misschien wel aan de vrees een aardstorting te veroorzaken, die delver en aardappelen in de beek kon doen rollen. Dat is met zoo'n schuinen kant en zoo'n onvasten bodem heelemaal geen onmogelijkheid.

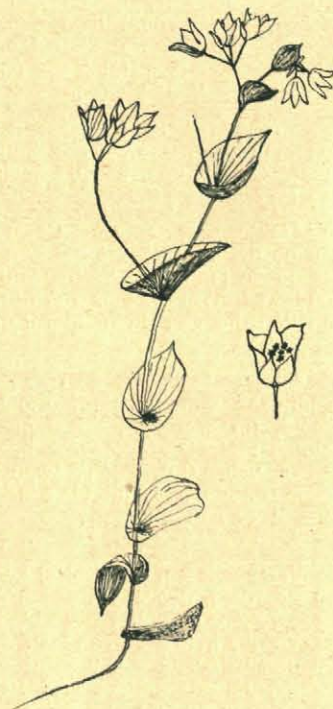

Fig. 23. *Bupleurum rotundifolium* (Rond doorwas).

J. BRUMMELKAMP.
(Wordt vervolgd).